Kulturrådet

Høringssvar fra Kulturrådet - Verdiprinsipper for rimelig betaling for kunstnerisk arbeid

Innledning

Kulturrådet har som formål å «stimulere samtidens mangfoldige kunst- og kulturuttrykk og å bidra til at kunst og kultur skapes, bevares, dokumenteres og gjøres tilgjengelig for flest mulig» (Lov om Kulturrådet). Kulturrådet forvalter Norsk kulturfond, er rådgivende organ for myndighetene i kulturspørsmål og har hele landet som virkeområde. Kulturrådet svarer på høringen med utgangspunkt i rådets særlige ansvar for og kunnskap om det frie og prosjektbaserte kunst- og kulturfeltet.

Kulturrådet gir gjennom Norsk kulturfond tilskudd til kunstnerisk produksjon og formidling innenfor og på tvers av fagområdene visuell kunst, scenekunst, musikk og litteratur. Tilskudd til produksjon og enkeltprosjekter innenfor alle kunstområdene bidrar direkte til kunstnernes økonomi. Videre gir Kulturrådet virksomhetstilskudd til en rekke festivaler, arrangører, visningssteder og arenaer, som er oppdragsgivere for kunstnere.

Kulturrådet har de siste årene erfart betydelig økning i antall søknader og søknadsbeløp til en rekke ordninger. Dette synliggjør et svært levende kunstfelt, og samtidig en utfordrende situasjon for kunstnere. Mange bidrar med gratisarbeid for å kunne drive eget kunstnerisk virke og gi befolkningen et kulturtilbud.

Kulturrådet er opptatt av å bidra til god kunstnerøkonomi. Kulturrådets strategi for 2025-2028 sier: «Gode økonomiske vilkår for kunstnarane, er avgjerande for eit mangfald av kunstnarlege ytringar og for likare moglegheiter for deltaking i kulturlivet» og «Kulturrådet skal arbeide for ein styrka kunstnarøkonomi og betre vilkår for å drive kunstnarleg aktivitet. Vi skal arbeide for å fjerne barrierar som gir delar av befolkninga dårlegare vilkår for å verke som kunstnarar». I retningslinjene for de fleste tilskuddsordningene inngår det i vurderingskriteriene å vurdere «om medvirkende kunstnere og fagpersoner får betalt i tråd med gjeldende eller anbefalte satser».

Kulturrådet ser oppfølgingen av Meld. St. 22 (2022-2023) Kunstnarkår og Innst. 217 S (2023-2024) som svært viktig, og støtter utarbeidelsen av verdiprinsipper for rimelig betaling for kunstnerisk arbeid. Verdiprinsippene vil kunne gi et godt grunnlag for rådet å jobbe videre med målsettingene innenfor eget ansvarsområde.

Kulturrådet har hatt en representant i referansegruppen for arbeidet med verdiprinsippene.

Kulturrådets innspill til forslaget

Kulturrådet stiller seg i all hovedsak bak Kulturdirektoratets forslag. Vi vil imidlertid trekke fram noen momenter vi mener det er viktig å ha med i det videre arbeidet. Først nevnes en overordnet og sentral kommentar til de foreslåtte verdiprinsippene, siden noen synspunkter med utgangspunkt i prinsipper for prinsippene.

Til forslag til verdiprinsipper

1. *Kunsten er en nødvendig del av et godt og velfungerende samfunn: Kunst og kunstnere bidrar til frie uttrykk og ytringer, en levende demokratisk offentlighet og meningsfulle liv. Derfor skal de sikres rimelige vilkår.*

Kulturrådet stiller seg bak den overordnede begrunnelsen for at kunstnerne skal sikres rimelige vilkår. Kulturrådet savner imidlertid at det i punktet presiseres «et mangfold» av ytringer. Mangfold er et omforent og gjennomgående premiss i kulturpolitikken, som skal sikre at ulike livsverdener og -vilkår speiles, ulike perspektiver fremmes og at hele befolkningen kan delta i fellesskapet. I flere av de internasjonale eksemplene som er nevnt er mangfold inkludert som grunnleggende verdi.

I senere tid er det i norsk sammenheng dokumentert at flere minoritetsgrupper har svakere deltakelse i demokratiet og i kulturlivet. Det må være entydig at de norske verdiprinsippene skal favne bredt og bidra til likeverdighet. Slik forslaget foreligger er det ingen definisjon eller avgrensning av hvem som skal være omfattet av verdiprinsippene. Kulturrådet mener at det må tydeliggjøres at forståelsen av «kunstner»/«profesjonell kunstner» skal ivareta mangfold og likeverd mellom kunstnere innenfor ulike sjangre, estetiske praksiser og tradisjoner, og med ulike veier til profesjonalisering.

Til prinsipper for prinsippene

- *Prinsippene kan innebære at kulturtilbudet reduseres til fordel for rimelig betaling til kunstnere, selv om dette i seg selv ikke er et ønsket utfall*.

Kulturrådet stiller seg bak denne presiseringen og vil utdype dette med utgangspunkt i Kulturrådets ansvarsområde.

Innføring og etterlevelse av verdiprinsippene uten økte budsjettrammer vil medføre reduksjon i antall tilskudd, og dermed kulturtilbudet over hele landet. Det vil også kunne redusere mangfoldet av kunstneriske ytringer og uttrykk. Og - det vil redusere antall kunstnere som får betalt gjennom tilskudd eller oppdrag. Kulturrådet ser med bekymring på en slik effekt der færre kunstnere får tilskudd, oppdrag og rimelig inntekt. I en slik situasjon er det fare for at etablerte kunstnere kommer best ut, mens unge kunstnere under etablering vil få dårligere vilkår.

Kulturrådet har i egen tilskuddsforvaltning som mål at tiltak som får tilskudd skal motta beløp som er tilstrekkelige til at medvirkende kunstnere får rimelig betalt. Samtidig er fordelingen av midler under kontinuerlig press der ulike hensyn skal balanseres - å sikre et godt tilbud over hele landet, styrke mangfold og rekruttere nye stemmer, gi forutsigbarhet og rammer som sikrer god gjennomføring.

Kulturrådet ser betydelige forskjeller mellom kunstområder og sjangre når det gjelder rammevilkår, politisk gjennomslagskraft, hvorvidt standardsatser er innarbeidet, hvordan

samarbeid mellom institusjoner og frilansere organiseres og finansieres, budsjetterings- og tildelingskulturer. Samspillet i de ulike feltene mellom institusjonsøkonomi, frie tilskuddsmidler på statlig, regionalt og lokalt nivå, privat finansiering og marked er av stor betydning for premissene for å kunne følge opp verdiprinsippene. I strategien for oppfølging må disse forskjellene anerkjennes, slik at innføringen av verdiprinsippene ikke forsterker eksisterende skjevheter. Kulturrådet mener det må ligge til grunn et mål om å utjevne forskjeller mellom ulike kunstnergrupper.

Innføring og etterlevelse av verdiprinsipper innenfor eksisterende budsjettrammer, vil altså medføre en omfordeling som kan ramme både kunstnerbredden og andre sentrale målsettinger i kulturpolitikken. Kulturrådet merker seg at det i flere av de internasjonale eksemplene som er trukket fram i høringsnotatet ligger til grunn ekstraordinær satsing og nye virkemidler. Dette bør være en rettesnor også for det videre arbeidet i Norge.

- *Prinsippene må utformes med tanke på å begrense rapporteringsbyrden for virksomhetene, og bør så langt det er mulig samordnes med eksisterende rapporteringsordninger*.

Virksomheter i det frie feltet har begrensede administrative ressurser, og Kulturrådet stiller seg bak at rapporterteringsbyrden for aktørene må begrenses.

I oppdragsbrevet fra Kultur- og likestillingsdepartementet står det at verdiprinsippene skal «fungere som en veiledende standard for statlig finansierte kunst- og kulturinstitusjoner og tilskuddsordninger». Under avsnittet Implementering av prinsippene i forslaget omtales de både som «forpliktende», «betingelser for statlige tilskudd» og som «veiledende standard». Det gis m.a.o. litt uklare signaler om hvorvidt det er tenkt at prinsippene skal medføre systematisk kontroll eller sanksjoner i oppfølging av tilskudd.

For Kulturrådets del inngår skjønnsvurdering av honorarnivåer i budsjetter og til dels tidligere rapporter i dagens søknadsvurdering. Men det er per i dag i liten grad systematisk kontroll av oppfølging av betaling av kunstnere i forbindelse med godkjenning av rapport og regnskap på tilskudd. Dersom verdiprinsippene er ment å medføre en slik kontroll hos tilskuddgivere og/eller systematisk datainnsamling av gjennomført honorering vil det medføre behov for økte administrative ressurser.

*

Kulturrådet anmoder om at nevnte momenter tas med i det videre arbeidet. Kulturrådet ser fram til den oppfølgende strategien, og anmoder om fortsatt å bli tatt med på råd underveis i arbeidet.

(sign.)

Kristian Seltun

rådsleder